

هنر کتابت ایرانیان

مریم فدائی

موزه خط و کتابت میرعماد

آنچه از مجموع مطالب مکتوب تاریخ هنر ایران اینگونه استنباط می‌شود آن است که تا به حال هیچ کشوری هم چون ایران، هنر را مورد تکریم و ستایش قرار نداده و در هیچ تاریخ مدون هم هنر خوشنویسی این چنین جایگاه مهم و شکل هنری خاصی را نداشته است. تاریخ هنر خوشنویسی از آغاز تا تحول آن از طریق ابداع قوانین صریح و محکم توسط ایرانیان زمان زیادی را گذرانید و دوره‌های مختلف آن با نوآوری توسط هنرمندان قرون اخیر به شکوفایی قرار گرفت. در این میان بسیاری آمدند و از خود یادگارهایی را باقی گذاشتند. اما آنچه مسلم است، در این عرصه تنها هنرمندی که توانست مرزهای زمان و مکان را در نوردد استاد مشهور خوشنویسی ایران «میرعماد حسنی سیفی قزوینی» است. هشت صد سال گذشت تا نهال نوپای اقلام شش گانه «ابن مقله» به دست میرعماد الحسنی با ابداع شیوه و سبک خاص نستعلیق نویسی به بار نشیند.

در زندگی میرعماد آنچه جالب توجه و در خور تعمق است، چگونگی و علت مرگ اوست که همواره در پرده ابهام بوده و دیگری جذابیت و اسرار نهفته‌ای است که در سبک خاص میرعماد به‌ودیعیه نهاده شد که می‌تواند مارا به کاوش و بازنگری مجدد در بررسی شیوه میرعماد با ارائه نستعلیقی نوین و آشنایی بیشتر با شخصیت این استاد بزرگوار رهنمون کند.

معروف و جامع بودن خط و شیوه میرعماد با سابقه ۴۰۰ سال باعث شد تا بارها شیوه او در ارائه سبکی اصیل و با صلابت و شیوا مورد بررسی و معرفی قرار گیرد به نحوی که در اعصار مختلف خوشنویسی شیوه میرعماد دست مایه بسیاری از هنرمندان دوره‌های اسلامی به ویژه قاجار و هم چنان دوره معاصر شد.

مشاهده‌ی آثار بی‌شمار این استاد در عرصه خوشنویسی که در موزه‌های ایران و جهان نگهداری می‌شود همواره یکی از عوامل گسترش و جهانی شدن سبک میرعماد است.

بسیاری از تذکره نویسان ایرانی و حتی عثمانی بارها احوال او را به تفصیل بازگو کردند و مسلم است که در زمان خود از شهرت بسیاری برخوردار بوده زیرا شاهزادگان و امرای ایرانی و هندی هم آثار او را به بهای زر خرید و فروش می‌کردند و در مدت ۱۶ سال اقامت خود در اصفهان شاگردان بسیاری را تربیت کرده یکی از عوامل گسترش سبک میرعماد پس از مرگ او احتمالاً اشاعه این شیوه توسط شاگردان موفق او در زمان حیاتش بوده است.

پس از گذشت چهارصد سال به‌مناسبت بزرگداشت و تکریم این استاد یگانه نستعلیق نویس موزه‌ای به نام خط و کتابت میرعماد در مجموعه فرهنگی - تاریخی، سعدآباد افتتاح شده است. موزه خط و کتابت میرعماد در یکی از بناهای قدیمی مجموعه فرهنگی و تاریخی سعدآباد قرار دارد. بنای موزه احتمالاً متعلق به اواخر قرن ۱۳ و اوایل قرن ۱۴ ه.ق. است. به دلیل شباهت این بنا به بناهای متعلق به اواخر دوره قاجار شیوه معماری آن شبیه نوع معماری در اواخر قاجار و اوایل پهلوی است. معماری داخلی بنا توسط خانم مهندس فیروزه اطهاری و طراح خارجی بنا توسط مهندس

هومن صدر صورت پذیرفت. با حذف دیوارهای اضافی و تبدیل بنا به یک فضای مناسب، ساختمان تبدیل به موزه خط و کتابت گردید و در سال ۱۳۷۶ ه.ق. این موزه با نام بزرگ‌ترین استاد خوشنویسی قرن ۱۱ ه.ق. میرعماد الحسنی سیفی قزوینی افتتاح گردید.

بخش‌های مختلف موزه میرعماد

در موزه فوق چند بخش موجود است:

۱- خطوط قبل از اسلام ۲- خطوط اسلامی ۳- خطوط تفننی ۴- اشیای کاربردی ۵- خط و نگارگری

ساختمان موزه شامل دو بخش مجزا است که در طبقه اول خطوط قبل از اسلام و بخشی از خطوط اسلامی به نمایش در آمده است.

۱- خطوط قبل از اسلام: در طبقه اول نمونه‌هایی از کتیبه‌های میخی عیلامی و کتیبه‌های پهلوی ساسانی و اوستایی نگهداری می‌شود. کتیبه میخی عیلامی به خط پروتو عیلامی متعلق به معبد قدیمی چغازنبیل شوش خوزستان است. کتیبه‌های پهلوی ساسانی بخشی از کتاب کارنامه اردشیر بابکان است و کتیبه اوستایی شرح متنی از اوستا است.

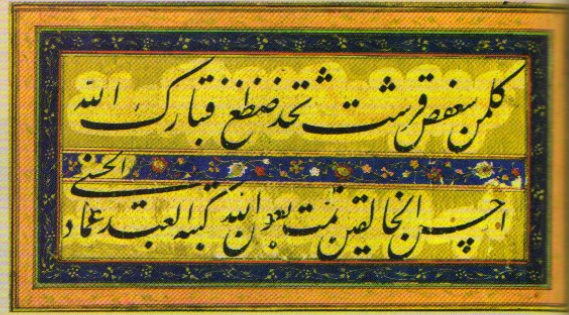
۲- خطوط اسلامی: خطوط جامع این طبقه شامل اقلام شش گانه متعلق به ابداع خطوط «ابن مقله شیرازی» است که با خط کوفی شروع می‌شود و با خط محقق پایان می‌یابد. خطوط کوفی و ثلث و نسخ و توقیع و رقاع و ریحان به‌صورت قطعات متعلق به دوره‌های اسلامی در تالار طبقه اول به نمایش در آمده‌اند. خطوط کوفی این تالار به‌صورت کوفی ساده، بنایی، تزئینی و ایرانی است که نوع ساده آن به شیوه «ابو الاسود دؤلی» نوشته شده و متعلق به قرون ۳ و ۴ ه.ق. روی پوست آهو است. خط کوفی بنایی با نقوش محمد - علی (به‌صورت کتیبه ساخته شده است).

خط ثلث به‌صورت مفردات نویسی و مشق خط و قطعه نویسی به نمایش در آمده و شامل خطوط منحصر از ثلث نویس معروف قرن ۷ ه.ق. «یاقوت مستعصمی» است که از پیروان خطوط سته ابن مقله است. خط نسخ در تالارهای این طبقه از موزه قرار دارد و به‌صورت خطوط جامع قطعات مختلف رنگین نویسی است که شامل برگزیده‌ترین آثار نسخ نویسان دوره‌های مختلف اسلامی ایران می‌باشد. از زنده‌ترین این آثار متعلق به: احمد نیریزی - احمد شاملو - وصال شیرازی - خطیب نخجوانی - آرسنجانی و... است که به لحاظ معرفی بیشتر، انواع خطوط و اقلام یعنی خط نسخ نیریزی از خط ترکستانی و ترکی و تعلیق و شرقی از هم تفکیک شده‌اند.

توقیع و رقاع - محقق و ریحان از خطوط انشعابی خط ثلث هستند که در طبقه اول موزه به نمایش در آمده‌اند. توقیع و رقاع شامل قطعات خوشنویسی دوره‌های اسلامی است و بیشتر از رقعه‌هایی از حرز، عقدنامه، فرمان‌ها به‌دست آمده و با خط توقیع و رقاع به نمایش در آمده‌اند.

در طبقه دوم موزه میرعماد خطوط تعلیق - نستعلیق و شکسته نستعلیق قرون ۹ الی ۱۳ ه.ق. قرار دارد. بخشی از این طبقه منحصر به آثار میرعماد الحسنی است. خطوط میرعماد شامل قطعات نستعلیق چلیپایی و سیاه مشق است که بین سال‌های ۹۹۴ الی ۱۰۱۹ ه.ق. نگارش شده است.

خط از میر عماد

خطوط تعلیق این طبقه از موزه با امضای «خواجہ اختیار» منشی کتابداری قرن ۱۰ ه. ق. و خطوط نستعلیق طبقه دوم موزه میرعماد شامل دوره‌های مختلف اسلامی ایران می‌باشد که به شیوه جلی و خفی نگارش شده است، مانند: میرعلی کاتب تبریزی (ابداع‌کننده خط نستعلیق در قرن ۹ ه. ق.)، میرعلی هروی، سلطان علی مشہدی، میرسید احمد مشہدی، شاه محمود نیشابوری، محمد بن اسحاق شہابی، سلطان محمد نور، سلطان محمد خندان، محمد حسین کشمیری، محمد صالح هروی، عبدالرشید دہلمی، فتحعلی حجاب، حسن شاملو، محمد حسین تبریزی.

در بخش سیاه مشق‌های موزه میرعماد با خطوط آقا سید حسین، میرزا غلامرضا، کلہر، عماد الکتاب، اسدالله شیرازی، سید گلستانه نوشته شده است و بخش ارزنده آن قسمت‌هایی از کتاب نفیس مرقع گلستان است که یاد آور مرقع گلشن با تصاویری از مکتب ہند و ایرانی می‌باشد.

بخش دیگر این طبقه اختصاص به خطوط شکستہ نستعلیق دارد که با شیوہ‌های خفی و جلی و سیاه مشق ہم نوشته شده و شامل خطوط درویش عبدالمجید طالقانی، سید گلستانه، میرزا غلامرضا، میرزا کوچک و شفیعا است.

۳- خطوط تفننی: این بخش شامل قطعات خطی گلزار، تصویری، تزئینی، قطاعی، ناخنی متعلق به قرون ۱۰ تا ۱۳ ه. ق. است.

۴- اشیای کاربردی: به دلیل اهمیت خط و خوشنویسی در جهان اسلام از قرون اولیه از خط به عنوان یکی از عناصر تزئینی در آرایش اشیای کاربردی استفاده می‌کردند. در بخش آثار کاربردی خطوط فلزی موجود بر روی سنگ مزار، کاسه‌های سفالین و لعابی و بخشی از محراب به‌کار رفته است. قلمدان‌های موجود در موزه با نمایش خطوط و نقوش، سبک دوره زندیه و قاجاریه با رقم «آقا بزرگ شیرازی» و «آقا نجف» را نشان می‌دهد.

۵- خط و نگاره: در موزه خط و کتابت میر عماد به جهت نمایش مکاتب هنر کتاب آرایشی دوره‌های اسلامی، بخشی به نمایش خط و نگاره‌های دوره‌های خاص اختصاص دارد، مانند نمونه آثار خط و نگاره دوره تیموری، صفوی، قاجار، سبک ہند و ایرانی، معاصر که شامل مراسم بزم و رزم و تک چہرہ و سیاه قلم و لاکمی با امضای استادان مانند صادق بیگ افشار، رضا عباسی، محمد زمان، معین مصور و تصاویر از مرقع گلستان... است. ■

ساعات بازدید: ۳۰: ۱۷-۹

تعطیلات: ایام سوگواری رسمی

ہزینہ بلیت: ۳۰۰ تومان

عکس برداری بدون فلاش آزاد است.

نشانی: تہران - خیابان ولی عصر - خیابان شہید فلاحی (زعفرانیہ) -

خیابان شہید طاہری - مجموعہ فرهنگی - تاریخی سعدآباد

تلفن: ۲۲۷۳۳۴۷۲

قاب آیینہ

خط از عبدالشرف

خط از گلستانہ

خط از میر علی

پردیسان

آژانس مسافرتی

برگوازی تورهای اختصاصی بازنہ پستی

خدمات روزو هتل در اکثر نقاط دنیا

گشت خانہ خانجی ویژه پردیسان

برگوازی انواع تورهای تفریحی در خراسان

خیابان شہرآرا - برسدہ بہ دورہ قمریہ

تلفن: ۲۲۷۳۳۴۷۲

تلفن: ۶۶۴۳۹۵۷۰ - ۱

فکس: ۶۶۴۳۷۴۷۰